

Csete György búcsúztatása

Voltak, vannak akikkel egy KORBAN, egy időben élni nagy tisztesség, még egy nagyon változó, erkölcsében megfogyatkozó, hitét elhagyó, életformáit idegesen átalakító átmeneti, beláthatatlan jövőjű korban is. Mert A KOR vállalható minőségét biztosító „LÉNYEK” ŐK, mértéket teremtők, igazodási pontok – mint Csete György építész. És persze, rajtuk nem fog az elmúlás, mert szilárdan megőrzi őket az emlékezet – és ez nem frázis! A szememet sem kell behunynom ahhoz, hogy magam előtt lássam lódenes alakját, ölelő tekintetét, s hogy érezzem – fogadjam kemény-csontos keze szorítását, barátságunkat minden találkozásunkkor megpecsételődően. Jel-formájú tartással járta saját útját, s nem büszkeséggel, nem önhihthez, sohasem göggel, egyszerűen csak ember – állapotban élt. A kemény – szilárd szeretet képlete volt – s így, ezzel a szilárd – szikár szeretettel szegődött tőmondatos építészete az Isten és az emberek szolgálatába. Amit, és ahogy cselekedett, – nem felszínes, stiláris ihletésű akarat által irányított volt, – hanem sokkal mélyebb gyökerű hitek és szándékok által vezérelt, az organikusság igazi hordozójaként. Egyazon erővel volt örök álmodó építész és nagyon tudatosan dolgozó – gondokozó szerkesztő mérnök; talán Brunelleschi tervezte – építette így a firenzei dóm kupoláját és Giotto a Campanilét.

Kevés építészünk volt eleddig, akinek első mozdulata iskolát teremtő cselekedet lett, – az övé ilyen, az orfúi Forrásházzal, ezzel a különös szépségű és egyéniségű ház-szoborral, e sehová sem kalibrálható gesztussal. A magyar, de talán a nemzetközi építészet sem ismer több ilyen csodát, amelyben az emberi alkotás ennyire képes volt egyesülni az őt befogadó természettel. S rögtön következett egy egészen más feladat, más lépték, más körülmények – a paksi Atomerőmű lakótelepe. Máig sajnálom, örökre bánom, hogy a 75-ös nagy vitában én sem álltam mellé, mert úgy gondoltam, hogy a panel önmagában fertőző gondolat, leperregnek róla a javító szándékok. Nem érthettem meg akkor, hogy minden torzulat javítható valahogyan, s hogy már rég nem a panelről szólt a vita, hanem magyarságunk lényegéről, üldözendő motívumairól-szelleméről. Ocsmány végű vita volt, a Pécs-csoport szétverésével, s talán az egész hazai organikus, és nem-organikus építészet más úton járhatott volna tovább, ha a hatalom nem lép ilyen brutálisan, s ha az egész építész-társadalom, egész mértékadó értelmiségünk megérti akkor, mire is megy ki a játék. Nem értette! – talán egyedül Nagy László!

1986-os, majdnem száműzetése Innsbruckba is a paksi történetből származtatható le – aholis Othmar Barth professzor támogatásával tanulmányozhatta a feszített – húzott szerkezetek viselkedését. Már a 70-es évek végére megszilárdultak – kiteljesedtek építészeti elvei, – így a hajlék ős-szerepe az emberi létezés befogadásában, a hajdani magyar – íjjak példájából származtatható húzott szerkezetek lehetőségei a tér-és tömegformálásokban, térlefedésekben, és a kemencék ősfarmájára utaló megoldások – pl. kápolnáiban. Minden háza a földből nő ki, a földhöz tapad, s innen elrugaskodva lendül az ég felé – így vállalva összekötő szerepet Isten és ember között. És, minden épülete, minden tette magyar származék – s sohasem stiláris értelemben; nem megismételt kézjegyek alapján beazonosíthatóan. Az ő magyarsága a lélek magyarsága, a népzene magyarsága, a táncosok magasba röppenő – lendülő magyarsága. Ilyen indíttatású Halásztelek Árpádkori Szt. Erzsébet kápolnája-, ez a korona – kupola -, Dulánszky Jenő zseniális szerkezetével és Csete Ildikó tisztaszívű lobogóival, ilyen a szarvasi Ciprus Csárda, a balatonszentgyörgyi Gulya-csárda, s ilyen lett Ópusztaszer emlékparkjának minden épülete, a kupolák különleges hatású erdeje. A kétezres évekre fordulóan készül el a Velencei Biennálé magyar pavilonjának helyreállítása – sok gonddal és sok belefecsegéssel, s előtte, két nagyon fontos mű – a kőszegi Csillagtemplom

és a beremendi Megbékélés kápolnája. E két templom összehasonlításában válik egyértelművé, hogy nem az anyag és nem is a forma érdekelte igazán, hanem az épület üzenete. És azt hiszem, ez az építészet lényege. És, kápolnák Kiskunmajsán, Hódmezővásárhelyen, Kishegyesen – míg 2006-ra elkészül talán a legkiemelkedőbb mű – a debreceni tégláskerti templom, a nagy összegzés. A tanuló Csete György Debrecenből indult el, s mesterként Debrecenbe érkezett. A templom szélesen leterpeszkedő – támaszkodó teste maga a reformáció, a föld- ég kapcsolat az Istenhez vágyódó – vezető lendületet példázza, a négy apostol – torony – a közeli Erdélyre utal.

Hogy Csete György nem kapott elegendő, nagyon megérdemelt munkát – ez a kor szégyene. Túl szerény, túl büszke, túl emberforma volt, hogy építészből kereskedőbe, házalóba, vigécbe menjen át, ahogyan azt manapság illik tenni. Ám az életmű így is teljes, – segítőivel, barátaival, munkatársaival – így Dulánszky Jenővel, Csete Ildikóval, s a Vele – Velük együtt dolgozó – boldog többiekkel – olyan nemes jeleket hagyott hátra, amelyekkel most már nekünk kell gazdálkodnunk. Sok kitüntetést kapott – többek között Ybl-díjat – Kossuth díjat-, a nemzet művésze lett, de ezt, az utóbbit már nagyon betegen. Ám azt hiszem, valójában egyáltalán nem ment el. A magyar építészek nevében búcsúzom Tőled, Gyuri. Nyugodj békében, és maradj örökre velünk.

Farkasrét, 2016. július 18.

Finta József